

Bukken. Ukken? Zukken

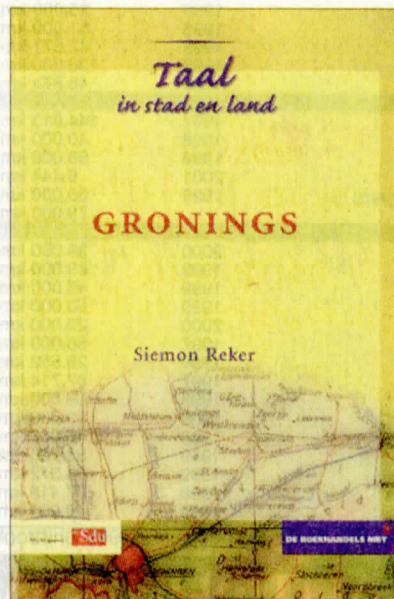
De stadjer heeft de *Van Dale* gehaald en is opgenomen in de Nederlandse taal. Een plattelander heeft geen aparte aanduiding. Naast stadjer bestaat er geen landjer of landjeder in het Gronings. De plattelander is proat nait weerd. In de reeks *Taal in stad en land* beschrijft Siemon Reker, bijzonder hoogleraar Groningse taal en cultuur aan de Rijksuniversiteit in Stad, aspecten van het Gronings. In de reeks zijn inmiddels dertien delen verschenen die elk een streektaal in Nederland onder de loep nemen.

De opzet van de boeken is telkens vergelijkbaar. Na een algemene inleiding over positie en ontwikkeling van (streek)talen volgen beschrijvingen van spelling, klanken, woordvolgorde met de nadruk op afwijkingen van de standaardtaal. Er zijn telkens verhandelingen over het ontstaan van de taal, de houding van sprekers en niet-streektaalgebruikers tegenover de taal. De meest populaire en typische

streektaalwoorden komen aan de orde en korte overzichten van de streektaalliteratuur.

In de middeleeuwen spraken de bewoners van Noord-Nederland een Friese taal. Dit Fries is langzaam verdrongen door het Gronings, althans dat is de veronderstelling van een aantal onderzoekers. Helemaal helder is de oorsprong van het Gronings niet. Er is ook niet één Groninger taal. In het Westerkwartier klinkt het dialect anders dan in het Oldambt. Stadjers spreken een Groninger variant die het verst afstaat van de oorspronkelijke Groninger taal. De standaardtaal, die eertijds werd aangeduid met Algemeen Beschaafd Nederlands, heeft het dialect op een aantal terreinen verdrongen.

Siemon Reker geeft een verscheidenheid aan redenen om op het Nederlands over te stappen. Wie verder wil komen in het leven en een carrière nastreeft, lijkt beter af te zijn zonder dialect. Door de standaardtaal lijken som-

mige Groninger woorden als boksem, wicht, voar en mouer banaal en onbeschaafd. Kopzere is ongepast, immers alleen bij dieren spreken we van een kop; mensen

hebben hoofdpijn. In lijn met deze ontwikkeling voorspelt Reker dat het woord Groninger op het platteland gangbaar zal blijven en dat stadjers van Gronings zullen gaan spreken. Gronings museum klinkt beschaafder dan Groninger museum.

Bij de samenstelling van de *Van Dale* is veelvuldig gebruik gemaakt van verzamelwerken met Groninger woorden. Het Nederlands woordenboek bevat daarvoor veel woorden van Groninger oorsprong. Het onderscheid tussen standaardtaal en streektaal vervaagt op die manier. Verschillen met de standaardtaal bestaan verder op het gebied van woordvolgorde, accenten, verkleinwoorden, het (afwezige) gebruik van lidwoorden en geslachtsaanduiding. Meisjes en vrouwen werden in het Gronings met hij en hem aangeduid. De samenspraak bij de visboer 'Bukken. Ukken? Zukken', is voldoende voor een verse bokking.

Vergelijkbaar van opzet is het

boek *Stellingwerfs* door Henk Bloemhoff, streektaalfunctionaris bij het Stellingwerfse streektaalinstituut. In het gebied rond Oosterwolde, Oldeberkoop en Appelscha is het dialect verwant aan het Drents met als voornaamste karakteristiek de lange aeklinker. In plaats van; Bûter brea en griene tsiis, zeggen de bewoners van de zuidoosthoek van Friesland: Et waeter klaetert tegen de glaezen dat et daevent.

Beide boeken geven een boeiend inzicht in de streektalen en in de historie van de regio. Wie kennis wil maken met de reeks kan op het internet terecht bij www.taalinstdenland.nl met informatie over de streektaal en met geluidsfragmenten.

■ TAAL IN STAD EN LAND

Siemon Reker, 'Taal in stad en land'. Uitgeverij Sdu, 139 blz, €12,50. Henk Bloemhof, 'Stellingwerfs'. Uitgeverij Sdu, 147 blz, €12,50.

Du 112 D. 11-02